

נשות הכותל: בדרך לפשרה או להמשך המחלוקת

מלאה, אם כי זהירה, של כל הצדדים היהודיים הנוגעים בדבר. (הרשות הפלסטינית גינתה בחריפות כל שינוי באתר הכותל). כל זאת עד לשינוי דרמטי שהתרחש בסוף אפריל, כאשר בית המשפט המחוזי בירושלים קבע כי נשות הכותל רשאיות להתפלל כרצונן, ולמטרה אין סמכות חוקית לעצור אותן. פסיקה זו ניתנה בעקבות מעצרן של 5 נשים ודרישת המשטרה לצו מניעה נגד הנשים, לתקופה של שלושה חודשים. השופט משה סובל קבע כי החלטת בג"צ משנת 2003 - אותה אימצה גם הממשלה דאז - לפיה הורחקו מן הכותל נשים אשר מניחות תפילין ולובשות טלית, או קוראות בקול בתורה, מעולם לא נועדה להיות צו מניעה קבוע או להפוך נשים שנוהגות כך לפורעות חוק. בין נשות הכותל ותומכיהן, יש כאלה שפירשו פסיקה זו כשומטת את הקרקע מתחת לפשרת שרנסקי והפכת אותה לבלתי רלוונטית. שכן, אם נשות הכותל יכולות להתפלל ככל העולה על רוחן בכותל המערבי במצבו הנוכחי, למה להן להסכים לסטות לאזור מרוחק יותר?

רקע

הדרך לתוכניתו של שרנסקי היתה ארוכה. לאחר יותר מ-20 שנות פעילות, באמצעות הפגנות ציבוריות, מאבקים משפטיים ועימותים עם המשטרה (כולל

זה יותר משנה שהתקשורת - הישראלית, היהודית, וגם העולמית - מסקרת את מאבקן של "נשות הכותל" על מה שהן רואות כזכותן להתפלל בקול, לקרוא מהתורה, להניח תפילין וללבוש טלית ברחבת הכותל המערבי. תחת לחץ מצד יהודי אמריקה, הטיל ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, על יו"ר הסוכנות היהודית, נתן שרנסקי, למצוא פשרה מעשית בסוגיה זו. שרנסקי הציג תוכנית בתחילת אפריל 2013, לפיה הכותל המערבי והרחבה הנוכחית שלו יורחבו כך שיכילו את האזור של דרום גשר מוגרבי, שם ייבנה מתחם המתאים למנהגי יהודים לא-אורתודוקסים, הכולל תפילה שוויונית ומשותפת של גברים ונשים.

לפי התוכנית, הרחבה החדשה תופרד מהרחבה הקיימת באמצעות גשר, אבל תהיה כניסה משותפת לשתי הרחבות ושתייהן יהיו פתוחות 24 שעות ביממה, 7 ימים בשבוע. הרב האורתודוקסי של הכותל ישמור של שליטתו באזור התפילה הנוכחי, אבל יוותר על ניהול הקרן של הכותל המערבי (אשר נכון לעכשיו אחראית לניהול האזור). רחבת הטקסים, כמו גם האזור החדש של הכותל, יהיו תחת חסותו של גוף חדש, שיכלול נציגות של זרמים יהודיים לא-אורתודוקסים ושל קהילות יהודיות בתפוצות.

התוכנית, שביצועה עשוי להימשך בין שנה וחצי לשנתיים ותקציבה ינוע בין 100 עד 200 מיליון ש"ח (בהנחה שתתוכנן ותיושם מיידית), קיבלה תמיכה

חרדים הצטרפו אליהן בצד השני של הרחבה. (חלקם קיללו והשליכו פסולת, כסאות ובקבוקי פלסטיק). בראש חודש תמוז (9 ביוני, 2013) רק 200 גברים חרדים הגיעו למחות, והתפילה הציבורית התקיימה בשקט יחסי.

התפתחויות שיש לעקוב אחריהן:

יש להעריך את הפשרות ששני הצדדים יצטרכו להגיע אליהן כדי שתוכניתו של שרנסקי תספק פתרון יותר מקיף לנושא. אלה המתקשים על כותל בעל אופי אורתודוקסי נוקשה יצטרכו להסתגל לתפילה לא אורתודוקסית באזור הכותל, וכתוצאה מכך - להכרה בזרמים אחרים ביהדות. מצד שני, אלה הנלחמים על הסדרים חדשים בכותל ייאצו גם הם להתפשר, בעיקר על ידי קבלת המציאות החדשה של הפרדה, כאשר הם יצטרכו ללכת למיקום "החדש" על מנת להתאים את עצמם למוסד האורתודוקסי. פשרה כזו תהיה עדיין הכרחית. זו, כנראה, הדרך היחידה לפתור את סוגיית נשות הכותל, ולא זו בלבד: אם תתקבל פשרה זו, יהיה בה כדי ליצור מנגנון אשר ימנע מחלוקות דומות, משפטיות ואחרות, בנושא הכותל בעתיד.

מימוש מלא של התוכנית רחוק מלהיות מובטח, מכשולים רבים עלולים לעכב או לשבש את יישומה. חלקם מופיעים כאן ברשימה בצורת שאלות, כהתפתחויות שכדאי לעקוב אחריהן בשנה הבאה:

- האם נשות הכותל ימשיכו לתמוך בתוכנית של שרנסקי, גם לאחר שהוענקה להן, לראשונה בהיסטוריה, לגיטימציה על ידי פסיקת בית המשפט המחוזי בירושלים באפריל שעבר?
- אם כן, האם יכול להתפתח לוח זמנים סביר של יישום, והאם יכול להימצא תקציב ליישום?
- האם הממשלה תסכים להפגין רצינות בתקופת הביניים עד להשלמת עבודות הבנייה באמצעות

ויכוח שהחריף מאוד בתקשורת ב-18 החודשים האחרונים), נשות הכותל המערבי משכו תשומת לב ותמיכה הולכת וגוברת. התנגדות מצד הרבנות האולטרה-אורתודוקסית אשר טענה שלה הסמכות הבלעדית לפרש כיצד יש לבצע את הפולחן היהודי ומולה הסירוב של הנשים להתפלל במיקום חילופי (כפי שהוצע על ידי בג"צ ב-2003). מחלוקת זו גרמה למאבק שהתרחש כל ראש חודש, סוקר בהרחבה על ידי התקשורת הבינלאומית, והשפיע באופן שלילי על תדמיתה של ישראל כמדינה דמוקרטית שיש בה שוויון בין המינים. תצלומי נשים שנעצרו והורחקו מהכותל שיקפו את האפליה נגד הזרמים והגישות הלא-אורתודוקסיות בישראל. האפליה המגדרית וההגבלות על התפילה העלו שאלות קשות לגבי אופייה הדמוקרטי של המדינה.

החשש מפני נזק ליחסים בין ישראל ליהודי תפוצות היה הגורם העיקרי לבקשה של נתניהו משרנסקי למצוא פתרון. אבל מעבר לצורך בפתרון מעשי, המחלוקת על הכותל טומנת בתוכה מספר נושאים נרחבים, אשר ישראל הדחיקה הצידה במשך עשורים. הראשון מביניהם קשור לחסרונות ויתרונות של המונופול האורתודוקסי על היהדות הרשמית בישראל. הנושא השני קשור לשאלה: "למי שייך הכותל?" לשאלה זו השלכות לא רק בענייני היומיום של הכותל, אלא שהיא נוגעת במרקם היחסים בין ישראל לבין קהילות יהודים אחרות בעולם. יצויין כי בראשית יוני, נעד הפדרציות היהודיות של אמריקה הצפונית, בו מאוגדות 154 פדרציות יהודיות, הצביע פה אחד למען אישור תוכניתו של שרנסקי.

כתוצאה מהפסיקה של השופט סובל, לנשות הכותל הוענקה הגנה בתפילות ראש חודש (ואכן הן קיימו את תפילתן בראשי החודשים סיוון ותמוז), מאותה משטרה אשר בגינה נהגה לעצור אותן קודם לכן. בראשונה משתי התפילות, כ-6,000 בנות סמינר חרדי הצטופפו במתחם הנשים לאות מחאה וכ-2,000 גברים

אהדה ציבורית רחבה לטענות נוספות למען ייצוג של זרמים לא אורתודוקסיים בחיי הדת בישראל. לעומת זאת, אם השיעור יהיה משמעותי, המאבק לשוויון ככל הנראה יעלה לשלב הבא (כלומר לתביעת לגיטימציה לשוויון בתחומים אחרים של החיים היהודיים).

התוכנית לא יושמה:

אם כל צד יתנגד ותוכניתו של שרנסקי תיתקע, יש לצפות לשתי תוצאות מקבילות:

1. יהודים חרדים ימשיכו למחות נגד נשות הכותל, עד שהמשלה תתערב להרגעת המצב.
2. סיבוב חדש של מאבקים יתרחש, כאשר בית המשפט יתבקש לשקול מחדש את הפסיקה האחרונה מצד אחד, או לחלופין להעניק זכויות לא רק לנשות הכותל, אלא גם ליהודים שרוצים תפילה מעורבת (כלומר אי-הפרדה בין גברים ונשים). בית המשפט העליון יידרש לחוות דעתו על הפסיקתו של השופט סובל ואולי להפוך את החלטתו מ-2003.

יישום חלקי של התוכנית:

התפתחות כזו ככל הנראה תשבור את הקואליציה של שרנסקי, והדברים יהפכו ליותר מורכבים. יש לשקול את הנקודות הבאות: מאחר שהפסיקה האחרונה של בית המשפט לא פתרה את הבעיה של התפילה הלא-אורתודוקסית, עדיין יש צורך ברחבה חדשה. אומנם פסיקתו של השופט סובל עלולה לפתות את הלא-אורתודוקסים להתעקש על ייצוג ברחבת הכותל הנוכחית, מה שיגרום להם להזניח את תמיכתם ברחבה החדשה. מעבר לכך אם הרחבה השלישית תיבנה חלקית ולא תהיה שוויונית (בגודל ובמעמד) לרחבות הקיימות, צפויים להתקיים מאבקים נוספים וכמעט ודאי שיהיו מחאות מגורמים שונים בעולם היהודי.

התקדמות בהיבטים אחרים של התוכנית, כגון השינויים בניהול הקרן למורשת הכותל המערבי?

- בניית רחבת הכותל היא עניין רגיש מבחינה גיאופוליטית. האם התנגדות פלסטינית, ירדנית או של מוסלמים אחרים ישכנעו את המשלה לשקול את העניין מחדש?
- אם נשות הכותל יפסיקו את תמיכתם בתוכניתו של שרנסקי, האם העימותים שמתרחשים כל ראש חודש, בעקבות פסיקת בית המשפט - יימשכו, והאם הן יפגעו בניסיון הפשרה?
- אם תוכניתו של שרנסקי תהפוך לחסרת משמעות, האם שר הדתות נפתלי בנט ינסה לנסח הסדרים חדשים לאתרים הקדושים באמצעות פשרות כגון זו שהושגה עם נשות הכותל לגבי ראש חודש סיוון ותמוז (תפילה עם תפילין וטלית אך ללא קריאה מהתורה בקול)?

למה לצפות?

באופן אירוני, למרות שהתוכנית תוכננה מלכתחילה כדי למצוא פתרון לסוגיית הנשים בכותל, עכשיו יתכן שדווקא לאורתודוקסים יש עניין אמיתי ביישום התוכנית. זאת משום שאם התוכנית לא תקודם, נשות הכותל ימשיכו להחזיק בזכות להתפלל כל ראש חודש במתחם הקיים.

כך, עם התקדמות תכנון יישום התוכנית, עולים 3 תרחישים אפשריים לתוצאה הסופית:

יישום מלא של התוכנית בתוך מסגרת זמן סבירה:

עם יישום תרחיש זה תעלה שאלה חשובה: איזה אחוז ממבקרי הכותל יעדיפו את הרחבה החדשה על פני הישנה? אם השיעור יהיה זניח, ניתן להניח שלא תהיה